

МОРФОЛОГІЧНІ ЗМІНИ ПРОВІДНОЇ СИСТЕМИ СЕРЦЯ ПРИ РАПТОВІЙ СЕРЦЕВІЙ СМЕРТІ

Марковський В.Д., Сорокіна І.В., Шапкін А.С., Плітень О.М.,
Омельченко О.А., Мірошніченко М.С.

Резюме. У статті наведені морфологічні зміни в провідній системі та прилеглих до неї структурних компонентах серця при раптовій серцевій смерті.

Ключові слова: раптова серцева смерть, провідна система серця, морфологія.

MORPHOLOGICAL CHANGES OF CONDUCTIVE SYSTEM OF THE HEART IN SUDDEN CARDIAC DEATH

Markovskiy V.D., Sorokina I.V., Shapkin A.S., Pliten O.N.,
Omelchenko O.A., Myroshnychenko M.S.

The summary. In the article is devoted morphological changes in the conductive system and adjacent structural components of the heart in sudden cardiac death.

Keywords: sudden cardiac death, conductive system of the heart, morphology.

УДК 616.89-008.441.44:316.624

ФАКТОРИ РИЗИКУ РОЗВИТКУ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Н.М. Лукашевич

Харківський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом
Харківська гімназія №13

Резюме: Аналізуються результати емпіричного дослідження психологічних факторів суїцидального ризику в підлітковому віці за допомогою тестових методик, процедури анкетування. Висувається гіпотеза про те, що вірогідність прояву суїцидального ризику обумовлена високим фоном агресії, що являється провокуючим фактором розвитку суїциду.

Ключові слова: суїцидальний ризик, соціально – психологічні фактори суїцидального ризику, структура агресії, фрустрація, невербальна агресія.

ВСТУП. Самогубство – складний феномен, оскільки не існує якоїсь однієї причини, заради якої людина скоює самогубство. Проблема полягає також у тому, що в даний час немає однозначного визначення соціально-психологічних факторів, що обумовлюють суїцидальну активність осіб підліткового віку [18,4,5].

Основні концепції, що пояснюють суїцидальну поведінку, можна умовно поділити на три групи: соціологічну, психопатологічну та соціально – психологічну [2,10,16]. У рамках соціологічного ходу декларується зв'язок між суїцидальною поведінкою та соціальними умовами. Другий психопатологічний підхід розглядає суїцид як прояв гострих або хронічних психічних розладів. Фактори самогубства доцільно поділяються на наступні групи: 1) фізичні причини (суворе поводження, фізичні страждання, біль, каліцтва, інвалідність);

2) проблеми в міжособистісних відносинах з оточуючими (сварки, страхи, незадовільне відношення з оточуючими);

3) соціально-психологічні проблеми (горе, моральна розбещеність, алкоголізм, наркоманія);

4) психолого-емоційна схильність (хворобливе самолюбство, неадекватна самооцінка, невпевненість у собі, агресивна поведінка, аутоагресія, гіпертрофовані акцентуації [14,17,3].

Активному зростанню суїцидів сприяє високий фон агресивної поведінки. Агресивні дії у дитини можна спостерігати вже в самому ранньому дитинстві. Навіть в перші роки життя агресія проявляється майже виключно в імпульсних приступах впертості, діти часто не піддаються управлінню дорослими.

Зростання агресивних тенденцій у підлітковому віці відображає одну із найгостріших соціальних проблем, де за останні роки різко зросла молодіжна злочинність, особливо злочинність підлітків [7,9,11]. При цьому, тривожить факт зростання чисельності суїцидів серед підлітків, почастишали випадки нанесення собі та другим тяжких тілесних ушкоджень. Одна із головних причин того, що багато дітей постійно потрапляють в проблемні ситуації, достатньо проста: у них не вистачає базових соціальних вмінь, вони соціально не компетентні у питаннях комунікації і спілкування [12,6,8].

Мета дослідження: вивчити та виявити рівень агресії за допомогою методик і зробити «зріз» психологічного стану групи школярів – підлітків, котрі навчаються у Харківській гімназії № 13. Ми допускаємо, що серед цієї групи можуть бути підлітки з різноманітними видами агресії, яка являється провокуючим фактором розвитку суїцидальних ідеацій.

Матеріали та методи дослідження. Дослідженнями були охоплені 70 респондентів, учні 5-9 класів віком 10-14 років. Як діагностичний інструмент ми використовували такі методики: 1) методика Басса-Дарки (опитувальник), яка дозволяє виявити показники та рівні агресивності; 2) методика А. Ассінгера, яка дозволяє провести оцінку агресивності у відносинах з оточуючими; 3) стандартні методи варіаційної статистики.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Результати проведених досліджень були оброблені та занесені до таблиць, а графічні зображення представлені на діаграмах.

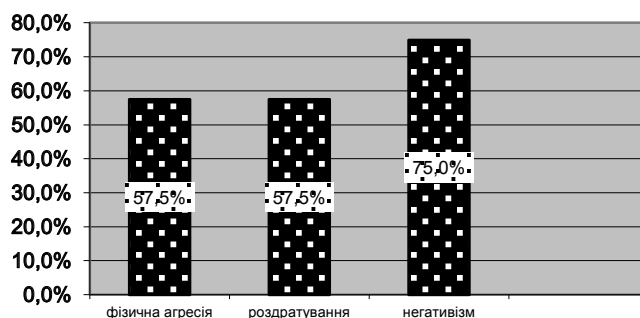
Таблиця 1

Діагностика стану агресії у підлітків за методикою Басса-Дарки

Шкала агресії	К-сть підлітків 70 чоловік	Дівчата (30 осіб)			Юнаки (40 осіб)		
		Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Фізична агресія		16 53,3%	13 43,3%	1 3,4%	5 12,5%	12 30,0%	23 57,5%
Непряма		11 36,6%	3 10,0%	16 53,4%	12 30,0%	23 57,5%	5 12,5%
Роздратування		11 36,6%	16 53,4%	3 10,0%	5 12,5%	12 30,0%	23 57,5%
Негативізм		11 36,6%	3 10,0%	16 53,4%	5 12,5%	5 12,5%	30 75,0%
Образа		16 53,4%	11 36,6%	3 10,0%	11 27,5%	11 27,5%	18 45,0%
Підозрілість		3 10,0%	11 36,6%	16 53,4%	11 27,5%	11 27,5%	18 45,0%
Вербальна агресія		3 10,0%	8 26,6%	19 63,4%	18 45,0%	11 27,5%	11 27,5%
Почуття провини		8 26,6%	3 10,0%	19 63,4%	11 27,5%	11 27,5%	18 45,0%

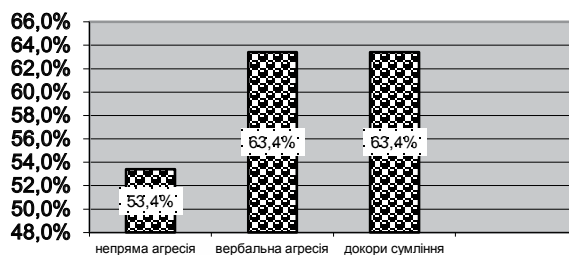
Індекс ворожості включає в себе 5 і 6 шкалу, а індекс агресивності (прямої або мотиваційної) включає в себе шкалу 1, 3, 7. Нормою агресивності є величина її індексу, рівна 21+4, а ворожості 6,5-7+3. При цьому, звертається увага на можливість досягнення певної величини, яка вказує на ступінь прояву агресивності.

У респондентів – 70 чоловіків (30 дівчаток і 40 хлопчиків) виявились наступні результати. Як ми бачимо із діаграми №1, відмічається більш високий рівень агресивності у хлопчиків, ніж у дівчаток по таким показникам, як: фізична агресія (23 респонденти, що складає 57,5%), роздратування (23 хлопчики або 57,5%), негативізм (30 осіб, що відповідає 75%).

Діаграма 1. Рівень агресії у хлопчиків

У групі дівчаток високий показник непрямой агресії (16 дівчаток і відповідно 53,4%), вербальна агресія (19 респондентів, що складає 63,4%) та докори сумління (19 дівчаток або 63,4%), це видно з діаграми №2.

Діаграма 2. Рівень агресії у дівчаток

Дослідження підтвердило вихідну гіпотезу про те, що протягом старшого підліткового віку агресивність виступає як відносно стійке особисте утворення. У всіх опитуваних хлопчиків приблизно половина вибірки має вираженість агресивності, як особистого утворення.

Таким чином, результати дослідження дозволяють констатувати, що моральні якості є точними характеристиками моральної поведінки особистості. Так, наприклад, чуйна людина, скоріш за все буде проявляти аутоагресію, аналізувати свої вчинки, звинувачувати в чомусь себе, а ніж демонструвати агресію у відношенні до оточуючих. Схильність до суїцидів у цих людей значно вища. Чим самокритичнішою є особистість, тим краще вона розуміє соціальні норми і контролює свою поведінку.

Справедливість розуміється як рівність та безпристрасність - її наявність чи відсутність особливо відчувається в будь-якій системі відносин. Уявлення про справедливість в значній мірі визначає нашу соціальну поведінку. Нами виявлено, що високий рівень справедливості знижує фізичну, вербальну та непрямую агресію. Реакція на несправедливе відношення до іншої людини або ж до себе буде зваженою, терпимою та розсудливою. Коли підліток справедливий та відвертий, поводить себе природньо у відносинах з дорослими та однолітками, то він не відчуває докорів сумління та негативізму, його цінують та поважають однолітки.

Тест А. Ассінгера дозволяє виявити, чи є людина достатньо коректною у ставленні до оточуючих та чи легко спілкується з ними. Для більшої об'єктивності відповідей можна провести взаємооцінку, коли респонденти відповідають на питання один за одного. Це допоможе зрозуміти, наскільки вірна їх самооцінка. У дослідженні (питання, варіанти відповідей, а також ключ до опитувальника А. Ассінгера) прийняли участь 70 респондентів – 40 хлопчиків та 30 дівчаток. Результати тестування відображені у таблиці 2. Отримані дані дозволяють нам відмітити більш високий рівень агресивності у хлопчиків, ніж у дівчаток.

Таблиця 2

Рівень агресивності у хлопчиків та дівчаток

Кількість балів	Дівчатка	Хлопчики	Усього
45 та більше балів	16	23	39 респондентів
36-44 бали	11	12	23 респонденти
35 та менше балів	3	5	8 респондентів

Розглянемо гендерні відмінності та визначимо вибірку, яка показує, що у хлопчиків було виявлено:

- 1) більш високий рівень агресії (45 і більше балів) набрали в експерименті 23 опитувані (57,5%);
- 2) середній рівень – 12 респондентів (30,0%);
- 3) низький рівень виявили 5 підлітків, що складає 12,5%.

Що ж стосується дівчаток, то тут ми можемо відмітити наступне:

- 1) 45 і більше балів набрали 16 дівчаток (53,3%);
- 2) від 36-44 балів набрали 11 респондентів (36,6% дівчаток);
- 3) 35 і менше балів – 3 дівчаток-підлітків, що складає 10,0%.

При цьому, 57% опитуваних схильні до її деструктивних проявів, 53,4% - до замкнутості, однак, дані параметри не зв'язані з їхнім рівнем агресивності.

Отже, ми можемо зробити висновок, що у опитуваних підлітків мала місце підвищена агресія. Серед форм агресивних реакцій, які зустрічаються у різних джерелах, необхідно виділити наступні:

- 1) Фізична агресія (напад) – використання фізичної сили проти іншої особи.
- 2) Непряма агресія – дії, як спрямовані опосередковано на іншу особу (плітки, злісні жарти), так і ні на кого не спрямовані вибухи люти (крик, тупотіння ногами, биття кулаком по столу, грюкання дверима та ін.).
- 3) Вербальна агресія – вираз негативних почуттів як через форму (крик, вереск, сварка), так і через зміст словесних відповідей (погрози, прокльони, лайка).
- 4) Схильність до роздратування – готовність до прояву при найменшому порушенні запальності, різкості, брутальності.
- 5) Негативізм – опозиційна манера поведінки, зазвичай направлена проти авторитету або керівництва.

Може наростати від пасивного опору до активної боротьби проти сталих законів і звичаїв.

Із форм ворожих реакцій домінують:

Образ – заздрість і ненависть до оточуючих, обумовлена відчуттям гіркоти, гніву на весь світ за дійсні або уявні страждання.

Підозрілість - недовіря і обережність по відношенню до людей, засноване на переконанні, що інші мають намір заподіяти шкоду.

Роздивимося також прояв різноманітних форм агресивної поведінки у хлопчиків та у дівчаток підліткового віку (табл. 3).

Таблиця 3

Особливості проявів різноманітних форм агресивної поведінки у хлопчиків та у дівчаток підліткового віку

Вікові групи		Форми агресивності, %			
		Фізична	Непряма	Вербальна	Негативізм
10-11 років	Хлопчики	70%	40%	62%	68%
	Дівчатка	30%	25%	38%	36%
12-13 років	Хлопчики	59%	49%	52%	69%
	Дівчатка	38%	41%	49%	62%
14-15 років	Хлопчики	61%	39%	81%	82%
	Дівчатка	59%	59%	60%	52%

Аналіз наведених у таблиці 3 даних показує, що найбільшою агресивністю відрізняються 10-11-річні підлітки-хлопчики, у яких переважає фізична агресія. У хлопчиків із віком відбувається затухання фізичної агресії, а у дівчаток спостерігається зріст цієї форми агресивності. При спаді непрямой агресії у хлопчиків, спостерігається значне збільшення її у дівчаток.

У 12-13 років відмічається зниження вербальної агресії у хлопчиків, при постійному зростанні цієї агресії у дівчаток. В 14-15-річному віці у хлопчиків також відбувається сплеск вербальної агресії. Негативізм значно сильніше проявляється у хлопчиків на усіх вікових періодах підліткового віку.

У дівчаток негативізм дещо затухає при переході з 13 до 14-15 років. На підставі аналізу наведених даних доцільним є більш детальне вивчення агресивності дівчаток. За зовнішньою грубістю хлопчиків-підлітків і прихованістю дівчаток лежить складна картина статевовікових відмінностей їх розвитку, у тому числі розвиток і прояв різноманітних форм агресивності.

В даний час агресивна поведінка підлітків залишається проблемою, що хвилює і батьків і вчителів. Психологічна атмосфера в дитячому колективі часто залежить від дітей, що є більш агресивними по відношенню до оточуючих. Однак, не можна розглядати агресивність тільки як негативне явище. Слід зазначити й те, що вона може закономірно зростати на фоні підвищення активності підлітка у процесі його афективного розвитку.

ВИСНОВКИ

1. Отже, агресивність в особистісних характеристиках підлітків формується, в основному, як форма протесту проти нерозуміння дорослих, через незадоволеність свого положення в суспільстві, що проявляється, і у відповідній поведінці. Разом з тим, на розвиток агресивності підлітка можуть впливати природні особливості. Діти схильні до агресивних реакцій, можуть виявляти аутоагресію, проявами чого, можуть парасуїцидальні спроби та, в кінці кінців – суїцид.

2. Дослідження підтвердили наступну гіпотезу про те, що у підлітковому віці агресивність виступає як відносно стійке особисте утворення, і хлопчики відрізняються більшою агресивністю, ніж дівчата. У всіх вікових групах приблизно у половині вибірки мала місце вираженість агресивності як особистого утворення.

3. Ми вважаємо, що необхідно навчити дітей навичкам позитивного спілкування, взаємодії з іншими членами соціуму, вмінню знаходити альтернативні мирні шляхи вирішення конфліктів. Найбільшу значущість також мають навички сумісної праці, тому і слід звернути увагу на це, зокрема в рамках школи. Провідну роль у попередженні та корекції агресивності у дітей та підлітків відіграє сім'я, батьки. Важливого значення набуває роль вихователів, і, зрозуміло, психологів.

4. Дітям з високим рівнем агресії найчастіше за все притаманна поведінка, яка включає фізичну агресію. Вони використовують у своїй поведінці заборонені та карні заходи щодо своїх однолітків. Для них характерною є активна невербальна пряма агресія, активні вербальні та невербальні дії, суїцидальні спроби. Слід відмітити також, що для цих дітей не характерна готовність до співробітництва та компромісу.

5. Основний акцент при профілактиці агресивної поведінки слід робити на індивідуальну роботу з підлітком. Абсолютно неефективними виявляються бесіди про необхідність «гарно поводитися». Особливе місце в корекційній роботі слід виділяти формуванню кола інтересів підлітка на основі особливостей його характеру і здібностей. Необхідно прагнути до максимального скорочення періоду вільного часу підлітка – «час

дозвільного існування і неробства» за рахунок залучення до занять, що формують позитивну особистість: читання, самоосвіта, заняття музикою, спортом і т.д.

Література

1. **Аликина Н. В.** Принципы диагностики агрессивного поведения. - М.: 2002. - 140 с.
2. **Алфимова М.В.** Психогенетика агрессивности / Алфимова М.В., В.И. Трубников // Вопросы психологии. - М.: 2000, № 6.- С. 43-46.
3. **Бандура А.** Подростковая агрессия: Изучение влияния воспитания и семейных отношений / Пер. с англ., Брянцева И. Красовского. - М.: Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. - 512 с.
4. **Берковиц Л.** Агрессия. Причины, последствия, контроль. - М.: 2001. - 512 с.
5. **Бэррон Р.** Ричардсон Д. Агрессия. - СПб.: Питер. - 2001. - 352 с.
6. **Вельдер Р.** К вопросу о феномене подсознательной агрессивности // Общественные науки и современность. - М.: 2002, № 3.- С. 13-18.
7. **Дубинко Н.А.** К проблеме условий и движущих факторов агрессии // Социально-педагогическая работа /Н.А. Дубинко. - М.: 2000, № 4.- С.56-59.
8. **Ениколопов С. Н.** Агрессивность как специфическая форма активности. - М: 2002. - 127 с.
9. **Иванченко В. Н.** Агрессивное поведение у детей / В. Н. Иванченко, А. Г. Асмолов, С. Н. Ениколопов // Вопр. психол.-М: 2000, № 2.- С. 67-71.
10. **Кернберг О.Ф.** Агрессия при расстройствах личности.- М.:2004.- 368 с.
11. **Ковалев П.** Возрастно-половые особенности отражения в сознании структуры собственной агрессивности и агрессивного поведения. - СПб.: 2004. - 358 с.
12. **Крылов А.А., Маничева С.А.** Практикум по общей экспериментальной и прикладной психологии. - СПб, «Питер», 2000.- 321 с.
13. **Крысько В.Г.** Социальная психология. - М: 2001. -208 с.
14. **Лоренц К.** Агрессия (так называемое «зло»). - М.: 2003. - 269 с.
15. **Немов Р.С.** Общая психология. - Спб.: Питер. - 2005. - 304 с.
16. **Психологический словарь** // Под ред. А. Н. Зинченко.- М.: 2002. - 325 с.
17. **Райе Ф.** Психология подросткового и юношеского возраста // Мастера психологии. СПб., 2000.- С. 23-34.
18. **Реан А.А.** Агрессия и агрессивность личности. - М.: 2003. - № 5. – С.12.

ФАКТОРЫ РИСКА РАЗВИТИЯ СУИЦИДАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ

Лукашевич Н. Н.

Резюме: Анализируются результаты эмпирического исследования психологических факторов суицидального риска в подростковом возрасте с помощью тестовых методик, процедуры анкетирования. Выдвигается гипотеза о том, что вероятность проявления суицидального риска обусловлена высоким фоном агрессии, что является провоцирующим фактором развития суицида.

Ключевые слова: суицидальный риск, социально-психологические факторы суицидального риска, структура агрессии, фрустрация, невербальная агрессия.

RISK FACTORS SUICIDAL BEHAVIOR IN ADOLESCENTS

Lukashevich N.

Summary: The results of an empirical study of psychological factors of suicide risk in adolescents with test methods, procedures for questioning. It is hypothesized that the probability of suicide risk due to the high background of aggression, which is a precipitating factor of suicide.

Keywords: suicide risk, socio-psychological factors of suicide risk, the structure of aggression, frustration, non-verbal aggression.